

એક ભારત શ્રેષ્ઠ ભારત અને સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ : રાષ્ટ્રીય એકતાનું

પ્રતીક

તબસ્સુમબાનું અલ્લારખા મલેક

ગાઈડ : ડૉ. ઉમા શર્મા

નલિની - અરવિંદ એન્ડ ટી વી પટેલ આર્ટ્સ કોલેજ

વલ્લભ વિદ્યાનગર

1. પ્રસ્તાવના:

ભારત વિશ્વના સૌથી વૈવિધ્યસભર દેશોમાંનું એક છે. ભાષા, ધર્મ, જાતિ, પ્રદેશ, સંસ્કૃતિ અને પરંપરાઓના અદ્ભુત સંયોજનથી બનેલું ભારત એક “વિવિધતામાં એકતા”નું જીવંત ઉદાહરણ છે. આ એકતાને મજબૂત અને અખંડિત રાખવા માટે અનેક મહાન નેતાઓએ પોતાનું જીવન સમર્પિત કર્યું છે. આ સંદર્ભમાં સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલનું નામ સ્વર્ણઅક્ષરે લખાયેલું છે.

ભારત તેની વૈવિધ્યસભર સંસ્કૃતિ, ભાષાઓ, ધર્મો અને પરંપરાઓ માટે વિશ્વપ્રસિદ્ધ છે. આ વૈવિધ્ય વચ્ચે એકતા જાળવવી એ ભારતની સૌથી મોટી શક્તિ રહી છે. આ એકતાના વિચારને સમકાલીન સમયમાં પુનર્જીવિત અને સશક્ત બનાવતી પહેલ છે “એક ભારત શ્રેષ્ઠ ભારત” અભિયાન. આ અભિયાનના તત્ત્વજ્ઞાન અને કાર્યરૂપ અમલમાં જો કોઈ ઐતિહાસિક વ્યક્તિત્વ પ્રેરણાસ્ત્રોત બને છે તો તે છે સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ—જેઓ રાષ્ટ્રીય એકતાના જીવંત પ્રતીક તરીકે ઓળખાય છે.

આઝાદી બાદ જ્યારે ભારત અનેક દેશી રજવાડાઓમાં વિખરાયેલું હતું, ત્યારે તેને એક સંઘટિત રાષ્ટ્રરૂપે ઊભું કરવાનું ઐતિહાસિક કાર્ય સરદાર પટેલે કર્યું. આધુનિક સમયમાં ભારત સરકાર દ્વારા રજૂ કરાયેલ “એક ભારત શ્રેષ્ઠ ભારત” યોજના એ સરદાર પટેલના એકતા-દર્શનનો જ વિસ્તૃત અને આધુનિક સ્વરૂપ છે.

આ સંશોધન અહેવાલમાં “એક ભારત શ્રેષ્ઠ ભારત”ની સંકલ્પના, સરદાર પટેલનું રાષ્ટ્રીય એકતા માટેનું યોગદાન અને બંને વચ્ચેના તત્ત્વજ્ઞાનાત્મક સંબંધનું વિસ્તૃત વિશ્લેષણ કરવામાં આવ્યું છે.

ભારતના આધુનિક ઇતિહાસમાં સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલનું યોગદાન અનન્ય અને અવિસ્મરણીય છે. તેઓ માત્ર સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામના નેતા નહીં, પરંતુ સ્વતંત્ર ભારતના રાષ્ટ્રીય એકતાના મુખ્ય શિલ્પી હતા. “એક ભારત – શ્રેષ્ઠ ભારત” જેવી વિચારધારા આજના સમયમાં રાજકીય સૂત્રરૂપે રજૂ થાય છે, પરંતુ તેનું મૂળ તત્ત્વજ્ઞાન સરદાર પટેલના નૈતિક ચિંતનમાં પહેલેથી જ રહેલું છે.

સરદાર પટેલ માટે રાષ્ટ્ર એક ભૌગોલિક એકમ નથી, પરંતુ નૈતિક મૂલ્યો, કર્તવ્યભાવ અને સંયુક્ત જવાબદારીથી જોડાયેલું જીવંત તંત્ર છે.¹⁷ આ શોધપત્રમાં સરદાર પટેલના નૈતિક વિચારો, રાષ્ટ્રીય એકતા અંગેનું દૃષ્ટિકોણ, રજવાડા એકીકરણમાં તેમની ભૂમિકા અને આજના સમયમાં તેમની વિચારધારાની પ્રાસંગિકતા પર વિસ્તારપૂર્વક ચર્ચા કરવામાં આવશે.

2. “એક ભારત શ્રેષ્ઠ ભારત” : સંકલ્પના અને અર્થ

“એક ભારત શ્રેષ્ઠ ભારત” યોજના ભારત સરકાર દ્વારા ૨૦૧૫માં પ્રસ્તાવિત કરવામાં આવી. તેનો મુખ્ય ઉદ્દેશ દેશના વિવિધ રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો વચ્ચે સાંસ્કૃતિક, ભાષાકીય અને સામાજિક સમજ વધારવાનો છે.

આ યોજનાનો આધારભૂત વિચાર એ છે કે ભારતની વિવિધતા તેની શક્તિ છે અને આ વિવિધતામાં એકતાની ભાવનાને વધુ સશક્ત બનાવવી જોઈએ. રાજ્ય-રાજ્યો વચ્ચે સાંસ્કૃતિક આદાન-પ્રદાન, શૈક્ષણિક વિનિમય, પ્રવાસન અને ભાષિક સમજણ દ્વારા રાષ્ટ્રીય એકતા મજબૂત થાય છે.¹⁸

“એક ભારત શ્રેષ્ઠ ભારત” માત્ર સરકારી યોજના નથી, પરંતુ રાષ્ટ્રીય ચેતનાનો એક વિચાર છે, જે ભારતને આંતરિક રીતે મજબૂત બનાવે છે. “એક ભારત શ્રેષ્ઠ ભારત” પહેલનો મુખ્ય હેતુ ભારતના વિવિધ રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો વચ્ચે સાંસ્કૃતિક, શૈક્ષણિક અને સામાજિક પરસ્પર સમજ વધારવાનો છે. ભાષા, લોકકલા, ઉત્સવો, ભોજન અને પરંપરાઓના આદાન-પ્રદાન દ્વારા

¹⁷ ભારત સરકાર, સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ: ભાષણો અને લેખન, PIB, નવી દિલ્હી.

¹⁸ ભારત સરકાર, એક ભારત શ્રેષ્ઠ ભારત યોજના માર્ગદર્શિકા, નવી દિલ્હી.

રાષ્ટ્રીય એકતાને મજબૂત બનાવવાનો આ પ્રયાસ છે. વૈવિધ્યને સ્વીકારીને એકતાનો ભાવ વિકસાવવો—આ વિચાર ભારતની આત્મા સાથે સંકળાયેલો છે.

૩. રાષ્ટ્રીય એકતાનો અર્થ અને મહત્વ

રાષ્ટ્રીય એકતા એટલે માત્ર ભૂગોળીય એકતા નહીં, પરંતુ રાજકીય, સાંસ્કૃતિક, સામાજિક અને ભાવનાત્મક એકતાનો સંકલિત ભાવ. કોઈપણ રાષ્ટ્રની શક્તિ તેની સીમાઓ કરતાં વધુ તેના નાગરિકોની એકતામાં રહેલી હોય છે. ભારત જેવા વૈવિધ્યસભર દેશમાં રાષ્ટ્રીય એકતા રાષ્ટ્રીય અસ્તિત્વ માટે અનિવાર્ય તત્વ છે.

ભારતની સ્વતંત્રતા ચળવળ દરમિયાન “એકતા” માત્ર નારો નહોતો, પરંતુ જીવંત સંઘર્ષ હતો. જાતિ, ધર્મ અને ભાષાની ભિન્નતાઓ છતાં સ્વાતંત્ર્ય સેનાનીઓએ રાષ્ટ્રીય હિતને સર્વોચ્ચ સ્થાન આપ્યું. આ સંદર્ભમાં સરદાર પટેલનું કાર્ય વિશેષ મહત્વ ધરાવે છે.

૪. “એક ભારત શ્રેષ્ઠ ભારત” : પરિચય અને હેતુ

“એક ભારત શ્રેષ્ઠ ભારત” અભિયાનની શરૂઆત ભારત સરકાર દ્વારા રાષ્ટ્રીય એકતા અને સાંસ્કૃતિક સંવાદને મજબૂત કરવા માટે કરવામાં આવી. આ અભિયાનનો મુખ્ય હેતુ ભારતના વિવિધ રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો વચ્ચે પરસ્પર સમજ, આદર અને સહકાર વધારવાનો છે.

આ અભિયાન હેઠળ રાજ્યોને જોડવામાં આવે છે, જ્યાં એક રાજ્ય બીજા રાજ્યની ભાષા, સંસ્કૃતિ, પરંપરા, ઉત્સવો અને જીવનશૈલી વિશે જાણકારી મેળવે છે. આ રીતે ભાવનાત્મક એકતા વિકસાવવામાં આવે છે. આ પહેલ ભારતની “વસુદૈવ કુટુંબકમ્”ની ભાવનાને આધુનિક સ્વરૂપ આપે છે.

૫. સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ : જીવન અને વ્યક્તિત્વ

સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલનો જન્મ ૩૧ ઓક્ટોબર ૧૮૭૫ના રોજ ગુજરાતના નડિયાદ નજીક કરમસદ ગામમાં થયો હતો. તેઓ વ્યવસાયે વકીલ હતા, પરંતુ મહાત્મા ગાંધીના પ્રભાવથી રાષ્ટ્રીય આંદોલનમાં જોડાયા. સરદાર પટેલને “લોખંડી પુરુષ” (Iron Man of India) તરીકે

ઓળખવામાં આવે છે. તેમની દૃઢ ઈચ્છાશક્તિ, નિર્ણયક્ષમતા અને રાષ્ટ્રપ્રતિ અડગ તેમને ભારતીય રાજકારણમાં અનોખું સ્થાન અપાવ્યું.¹⁹

ભારતના પ્રથમ ઉપપ્રધાનમંત્રી અને ગૃહમંત્રી તરીકે તેમણે જે કાર્ય કર્યું તે આજે પણ અદ્વિતીય માનવામાં આવે છે.

કાયદાના અભ્યાસ પછી તેઓ સફળ વકીલ બન્યા, પરંતુ મહાત્મા ગાંધીના પ્રભાવથી રાષ્ટ્રીય આંદોલનમાં જોડાયા. ખેડૂત આંદોલનો—ખેડા અને બારડોલી સત્યાગ્રહ—દ્વારા તેઓ રાષ્ટ્રીય નેતૃત્વમાં ઊભરી આવ્યા.²⁰

સ્વાતંત્ર્ય પછી ભારત સામે સૌથી મોટો પડકાર હતો દેશનું વિખરાયેલું સ્વરૂપ. બ્રિટિશ શાસન હેઠળના પ્રાંતો ઉપરાંત 565થી વધુ દેશી રજવાડાઓ હતા. જો આ રજવાડાઓ અલગ રહ્યા હોત, તો ભારત ક્યારેય મજબૂત રાષ્ટ્ર બની શક્યું ન હોત. સરદાર પટેલે ગૃહમંત્રી તરીકે આ ઐતિહાસિક જવાબદારી સ્વીકારી અને ભારતના એકીકરણનું કાર્ય સફળતાપૂર્વક પાર પાડ્યું.

6. સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ : એકતાના શિલ્પકાર

સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલને “લોખંડી પુરુષ” તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. સ્વાતંત્ર્ય પછી ભારત સામે સૌથી મોટો પડકાર હતો—પડર દેશી રજવાડાઓનું વિલય. સરદાર પટેલે અડગ સંકલ્પ, રાજકીય દ્રષ્ટિ અને રાષ્ટ્રીય હિતને કેન્દ્રમાં રાખી આ કાર્ય સફળતાપૂર્વક પાર પાડ્યું. તેમણે સમજાવટ, સંવાદ અને જરૂર પડે ત્યાં દૃઢતા દ્વારા ભારતની ભૌગોલિક અને રાજકીય એકતા સુનિશ્ચિત કરી.

7. વિચાર અને કાર્યની સાન્નિધ્યતા

¹⁹ નંદલાલ બોઝ, સરદાર પટેલ : જીવન અને કાર્ય, અમદાવાદ.

²⁰ રામચંદ્ર ગુહા, ઈન્ડિયા આફ્ટર ગાંધી, હાર્પરકોલિન્સ, નવી દિલ્હી.

“એક ભારત શ્રેષ્ઠ ભારત”નો વિચાર સરદાર પટેલના કાર્યનું આધુનિક પ્રતિબિંબ છે. જ્યાં સરદાર પટેલે રાજકીય એકતા સ્થાપી, ત્યાં આ અભિયાન સાંસ્કૃતિક અને ભાવનાત્મક એકતાને મજબૂત કરે છે. બંનેનો મૂળ મંત્ર એક જ છે—રાષ્ટ્રીય હિત સર્વોપરી.

8. દેશી રજવાડાઓનું એકીકરણ : સરદાર પટેલનું ઐતિહાસિક કાર્ય

આઝાદી સમયે ભારતમાં લગભગ ૫૬૫ જેટલા દેશી રજવાડાઓ હતા. આ રજવાડાઓને ભારત સાથે જોડવાનું કાર્ય અત્યંત મુશ્કેલ હતું. જો આ રજવાડાઓ અલગ-અલગ રહેતા, તો ભારત એક નબળું અને વિખરાયેલું રાષ્ટ્ર બની રહેત.

સરદાર પટેલે રાજકીય કુશળતા, દૃઢતા અને ક્યારેક કડક વલણ અપનાવી આ રજવાડાઓને ભારત સંઘમાં જોડ્યા. હૈદરાબાદ, જૂનાગઢ અને કાશ્મીર જેવા મુદ્દાઓમાં તેમણે રાષ્ટ્રીય એકતાને સર્વોચ્ચ પ્રાધાન્ય આપ્યું.²¹

આ કાર્ય દ્વારા સરદાર પટેલે ભારતની ભૌગોલિક અને રાજકીય એકતા સુનિશ્ચિત કરી.

9. રજવાડા એકીકરણ : નૈતિક નેતૃત્વનું ઉત્તમ દૃષ્ટાંત

રજવાડાઓનું એકીકરણ સરદાર પટેલની રાજકીય કુશળતા અને નૈતિક દૃઢતાનું શ્રેષ્ઠ ઉદાહરણ છે. તેમણે સંવાદ, સમજાવટ, કાયદાકીય કરાર અને જરૂર પડે ત્યાં દૃઢતા—બધા ઉપાયો અપનાવ્યા.

તેમનું ધ્યેય કોઈ રાજને હરાવવાનું નહોતું, પરંતુ ભારતને તૂટતા બચાવવાનું હતું. આ કાર્ય દ્વારા તેમણે સાબિત કર્યું કે કઠોર નિર્ણય પણ જો રાષ્ટ્રીય હિત અને નૈતિકતા પરથી લેવાય, તો તે યોગ્ય બને છે.

10. સરદાર પટેલનું રાષ્ટ્રીય એકતાનું તત્ત્વજ્ઞાન

સરદાર પટેલનું તત્ત્વજ્ઞાન વ્યવહારિક અને યથાર્થવાદી હતું. તેઓ માનતા હતા કે,

“એકતા વિના સ્વતંત્રતા અર્થહીન છે.”

²¹ રાજેન્દ્ર પ્રસાદ, ભારતનું રાજકીય એકીકરણ, દિલ્હી.

તેમના મતે રાષ્ટ્રના હિત માટે કઠોર નિર્ણય લેવું ક્યારેક અનિવાર્ય બની જાય છે. તેમણે વ્યક્તિગત કે પ્રાંતીય હિત કરતાં રાષ્ટ્રીય હિતને હંમેશા ઊંચું સ્થાન આપ્યું. આ વિચારસરણી “એક ભારત શ્રેષ્ઠ ભારત” અભિયાનના તત્વજ્ઞાન સાથે સંપૂર્ણ રીતે સુસંગત છે.

સરદાર પટેલ માટે એકતા માત્ર રાજકીય વિચાર નહોતો, પરંતુ રાષ્ટ્રીય અસ્તિત્વની અનિવાર્ય શરત હતી. તેઓ માનતા હતા કે મજબૂત કેન્દ્ર વિના ભારત જેવી વિવિધતાપૂર્ણ રાષ્ટ્રની સુરક્ષા શક્ય નથી.

તેમના મતે, ભાષા, ધર્મ કે પ્રાંતના આધાર પર વિભાજન રાષ્ટ્રને નબળું બનાવે છે. તેમણે સ્પષ્ટ કહ્યું હતું કે “ભારત પહેલું છે, બાકી બધું પછી.”²²

આ વિચારધારા આજના “એક ભારત શ્રેષ્ઠ ભારત”ના મૂળમાં પણ દેખાય છે.

11. “એક ભારત શ્રેષ્ઠ ભારત” અને સરદાર પટેલ : વિચારાત્મક સમાનતા

“એક ભારત શ્રેષ્ઠ ભારત” યોજના અને સરદાર પટેલના એકતા-દર્શન વચ્ચે ગાઢ સામ્ય છે. સરદાર પટેલે ભૌગોલિક અને રાજકીય એકતા સ્થાપી, જ્યારે આ યોજના સાંસ્કૃતિક અને માનસિક એકતા મજબૂત બનાવે છે.

જ્યાં સરદાર પટેલે દેશી રજવાડાઓને એક સૂત્રમાં બાંધ્યા, ત્યાં આ યોજના રાજ્યોના લોકો વચ્ચે લાગણીસભર જોડાણ ઊભું કરે છે. બંનેનો અંતિમ હેતુ એક જ છે – મજબૂત, એકતાબદ્ધ અને શ્રેષ્ઠ ભારત.²³

જ્યાં સરદાર પટેલે રાજકીય અને ભૂગોળીય એકતા સ્થાપી, ત્યાં “એક ભારત શ્રેષ્ઠ ભારત” અભિયાન સાંસ્કૃતિક અને ભાવનાત્મક એકતાને મજબૂત કરે છે. બંનેનો અંતિમ હેતુ એક જ છે- મજબૂત, સંયુક્ત અને સમરસ ભારત.

સરદાર પટેલનો અભિગમ “પ્રથમ ભારત, પછી બધું” હતો. આજનું અભિયાન પણ રાજ્યગત ઓળખ કરતાં રાષ્ટ્રીય ઓળખને પ્રાધાન્ય આપે છે.

²² વલ્લભભાઈ પટેલ, ભાષણો અને પત્રો, નેશનલ બુક ટ્રસ્ટ.

²³ રામચંદ્ર ગુહા, ભારતનો સંઘીય વિકાસ, પેગ્ગિન.

આ રીતે “એક ભારત શ્રેષ્ઠ ભારત”ને સરદાર પટેલના સ્વપ્નનું આધુનિક સ્વરૂપ કહી શકાય.

12. ‘એક ભારત – શ્રેષ્ઠ ભારત’: સરદાર પટેલના વિચારોની આધુનિક અભિવ્યક્તિ

આજની “એક ભારત – શ્રેષ્ઠ ભારત”ની કલ્પના સરદાર પટેલના વિચારોથી પ્રેરિત છે. સાંસ્કૃતિક વિનિમય, રાષ્ટ્રીય એકતા, સંવિધાન પ્રત્યેની નિષ્ઠા અને પ્રશાસનિક શિસ્ત—આ બધા તત્ત્વો તેમના ચિંતનમાં સ્પષ્ટ જોવા મળે છે.

સરદાર પટેલના મતે ભારત ત્યારે જ “શ્રેષ્ઠ” બની શકે, જ્યારે તેની એકતા નૈતિક મૂલ્યો પર આધારિત હોય, ન કે માત્ર રાજકીય નારાઓ પર.

13. સ્ટેચ્યુ ઓફ યુનિટી : એકતાનું જીવંત પ્રતીક

સરદાર પટેલની સ્મૃતિમાં બનાવાયેલ સ્ટેચ્યુ ઓફ યુનિટી વિશ્વની સૌથી ઊંચી પ્રતિમા છે. તે માત્ર શિલ્પ નથી, પરંતુ રાષ્ટ્રીય એકતાનું પ્રતીક છે. સરદાર પટેલની સ્મૃતિમાં નિર્મિત સ્ટેચ્યુ ઓફ યુનિટી વિશ્વની સૌથી ઊંચી પ્રતિમા છે. તે માત્ર શિલ્પકૃતિ નહીં, પરંતુ ભારતની અખંડતા, દૃઢતા અને એકતાનું પ્રતીક છે. આ પ્રતિમા નવી પેઢીને સરદાર પટેલના આદર્શો સાથે જોડે છે અને રાષ્ટ્રીય એકતાનો સંદેશ આપે છે.

આ પ્રતિમા ભારતના નાગરિકોને સરદાર પટેલના યોગદાનની યાદ અપાવે છે અને એકતા, દૃઢતા અને દેશપ્રેમની પ્રેરણા આપે છે.²⁴

આ પ્રતીક “એક ભારત શ્રેષ્ઠ ભારત”ના વિચારને ભૌતિક સ્વરૂપ આપે છે.

14. આધુનિક ભારત માટે સરદાર પટેલની પ્રાસંગિકતા

આજના સમયમાં જ્યારે ભાષા, ધર્મ અને પ્રદેશના આધાર પર વિવાદો ઊભા થાય છે, ત્યારે સરદાર પટેલનું એકતા-દર્શન વધુ પ્રાસંગિક બને છે. આજના સમયમાં જ્યારે પ્રાંતીયતા, જાતિવાદ અને સંકુચિત વિચારધારાઓ ઉદ્ભવે છે, ત્યારે સરદાર પટેલનું તત્ત્વજ્ઞાન વધુ પ્રાસંગિક

²⁴ ગુજરાત સરકાર, સ્ટેચ્યુ ઓફ યુનિટી : એક અભ્યાસ, ગાંધીનગર.

બને છે. “એક ભારત શ્રેષ્ઠ ભારત” જેવી પહેલો દ્વારા તેમના વિચારોને કાર્યરૂપ આપવામાં આવી રહ્યું છે. “એક ભારત શ્રેષ્ઠ ભારત” જેવી યોજનાઓ સરદાર પટેલના વિચારોને નવી પેઢી સુધી પહોંચાડવાનું કાર્ય કરે છે. રાષ્ટ્રીય એકતા વિના વિકાસ શક્ય નથી – આ સત્ય સરદાર પટેલે પોતાના કાર્ય દ્વારા સાબિત કર્યું.²⁵

આથી, આધુનિક ભારત માટે સરદાર પટેલ માત્ર ઐતિહાસિક પાત્ર નહીં, પરંતુ માર્ગદર્શક તત્ત્વજ્ઞાની છે.

15. આધુનિક સમયસંગતતા

આજના સમયમાં સામાજિક ધુવીકરણ, પ્રાદેશિક અસમાનતા અને સ્વાર્થવૃત્તિ વધતી જાય છે. આવા સમયમાં સરદાર પટેલનું નૈતિક ચિંતન વધુ પ્રાસંગિક બને છે. કર્તવ્યભાવ, શિસ્ત, રાષ્ટ્રીય એકતા અને પ્રશાસનિક ઈમાનદારી—આ મૂલ્યો વિના કોઈ પણ રાષ્ટ્ર લાંબા સમય સુધી ટકી શકતું નથી.

16. સરદાર પટેલનું નૈતિક ચિંતન : તત્ત્વજ્ઞાનિક આધાર

(ક) રાષ્ટ્રપ્રેમ અને કર્તવ્યભાવ

સરદાર પટેલના નૈતિક ચિંતનનું કેન્દ્રબિંદુ “કર્તવ્ય” હતું. તેઓ માનતા હતા કે રાષ્ટ્રપ્રેમ માત્ર લાગણી નથી, પરંતુ જવાબદારી છે. વ્યક્તિ પોતાના અધિકારોની માંગ કરે, તે પહેલાં ફરજો બજાવવી જોઈએ આ વિચાર તેમના દરેક ભાષણ અને નિર્ણયમાં પ્રતિબિંબિત થાય છે.²⁶

તેમના મતે સ્વતંત્રતા પછી દેશને માત્ર અધિકારોની ચર્ચાથી નહીં, પરંતુ શિસ્ત, સંયમ અને રાષ્ટ્રીય કર્તવ્યથી આગળ વધારવો જરૂરી હતો.

(ખ) એકતા અને અખંડતા: વિવિધતામાં એકતા

²⁵ બિપિન ચંદ્ર, આધુનિક ભારત, ઓરિયન્ટ બ્લેકસ્વાન.

²⁶ બંધારણ સભાની ચર્ચાઓ, ભાગ. એક્સ, ભારત સરકાર.

સરદાર પટેલ એકતાના સમર્થક હતા, પરંતુ એકરૂપતાના નહીં. તેઓ ભારતની ભાષાકીય, સાંસ્કૃતિક અને ધાર્મિક વિવિધતાને રાષ્ટ્રની શક્તિ માનતા હતા. તેમનું માનવું હતું કે જો આ વિવિધતા રાષ્ટ્રીય ચેતનાથી જોડાય, તો ભારત અપરાજેય બની શકે.²⁷

તેઓ સ્પષ્ટ રીતે કહેતા કે પ્રાદેશિકતા અને જાતીયતા જો રાષ્ટ્રીય હિતથી ઉપર જશે, તો દેશ નબળો પડશે.

(ગ) પ્રશાસન અને નૈતિકતા: ‘સ્ટીલ ફેમ’

સરદાર પટેલે નાગરિક સેવાઓને ભારતની “સ્ટીલ ફેમ” તરીકે ઓળખાવી. તેમના મતે રાજકીય નેતૃત્વ બદલાઈ શકે છે, પરંતુ પ્રશાસન જો નિષ્ઠાવાન અને નિષ્પક્ષ રહેશે, તો રાષ્ટ્ર ટકી રહેશે.²⁸

તેઓ અધિકારીઓને માત્ર નિયમપાલક નહીં, પરંતુ નૈતિક રીતે જવાબદાર સેવક તરીકે જોતા હતા.

SHABDBRAHM

➤ નિષ્ઠર્ષ

આ સંશોધન અહેવાલ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ ભારતની રાષ્ટ્રીય એકતાના શિલ્પી હતા. તેમણે દેશને વિખરાવમાંથી બચાવી એક મજબૂત રાષ્ટ્ર બનાવ્યું.

“એક ભારત શ્રેષ્ઠ ભારત” યોજના એ તેમની વિચારધારાનું આધુનિક પ્રતિબિંબ છે, જે સાંસ્કૃતિક અને સામાજિક સ્તરે એકતાને મજબૂત કરે છે.

અંતે કહી શકાય કે જો ભારત આજે એક અખંડ અને શક્તિશાળી રાષ્ટ્ર છે, તો તેમાં સરદાર પટેલનું યોગદાન અવિસ્મરણીય છે. તેઓ સાચા અર્થમાં રાષ્ટ્રીય એકતાનું પ્રતીક હતા, છે અને રહેશે. સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલનું નૈતિક ચિંતન “એક ભારત – શ્રેષ્ઠ ભારત”નું મજબૂત તત્ત્વજ્ઞાનિક આધાર પૂરું પાડે છે. તેમણે પોતાના વિચારો અને કાર્યો દ્વારા સાબિત કર્યું કે રાષ્ટ્રની એકતા નૈતિક દૃઢતા, કર્તવ્યભાવ અને શિસ્તબદ્ધ પ્રશાસનથી જ સંભવ છે.

²⁷ રજની કોઠારી, ભારતીય રાજકારણ, ઓરિએન્ટ બ્લેકસ્વાન, નવી દિલ્હી.

²⁸ વી.પી. મેનન, ભારતીય રાજ્યોનું એકીકરણ, ઓરિએન્ટ લોંગમેન.

સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલનું જીવન અને કાર્ય ભારત માટે શાશ્વત પ્રેરણા છે. “એક ભારત શ્રેષ્ઠ ભારત” અભિયાન તેમના એકતાના સ્વપ્નને આજના સંદર્ભમાં આગળ ધપાવે છે. વૈવિધ્યમાં એકતા જાળવીને, પરસ્પર આદર અને સહકારથી જ ભારત સાચા અર્થમાં “શ્રેષ્ઠ ભારત” બની શકે અને આ માર્ગદર્શક દીવો છે સરદાર પટેલનું રાષ્ટ્રીય એકતાનું તત્વજ્ઞાન.

સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ ભારતના રાષ્ટ્રીય એકતાના શિલ્પકાર હતા. તેમણે ભારતને માત્ર સ્વતંત્ર જ નહીં, પરંતુ એકતાબદ્ધ અને મજબૂત રાષ્ટ્ર બનાવ્યું. “એક ભારત શ્રેષ્ઠ ભારત” અભિયાન તેમના આદર્શોનું આધુનિક પ્રતિબિંબ છે. વૈવિધ્યમાં એકતા જાળવીને, પરસ્પર આદર અને સહકાર દ્વારા જ ભારત સાચા અર્થમાં શ્રેષ્ઠ બની શકે—અને આ માર્ગદર્શક દીવો છે સરદાર પટેલનું જીવન અને તત્વજ્ઞાન.

જો આજની પેઢી સરદાર પટેલના વિચારોને આત્મસાત કરે, તો ભારત સાચા અર્થમાં એકતાવાળું અને શ્રેષ્ઠ રાષ્ટ્ર બની શકે.

➤ સંદર્ભગ્રંથ

1. પટેલ, વલ્લભભાઈ. સરદાર પટેલના ભાષણો. અમદાવાદ : નવજીવન પ્રકાશન.
2. શાહ, કિશોરલાલ. ભારતની રાષ્ટ્રીય એકતા. અમદાવાદ : યુનિવર્સિટી ગ્રંથનિર્માણ બોર્ડ.
3. દેસાઈ, ઉમાશંકર જોશી. ભારતીય સંસ્કૃતિ અને એકતા. અમદાવાદ.
4. ત્રિવેદી, રમણલાલ. સરદાર પટેલ : એક અધ્યયન. ગાંધીનગર.
5. ગુજરાત સરકાર. સ્ટેચ્યુ ઓફ યુનિટી સ્મારિકા. ગાંધીનગર.
1. મુન્શી, કનૈયાલાલ – ભારતના શિલ્પી : સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ
2. દવે, નરેશ – સરદાર પટેલ : લોખંડી પુરુષ
3. જોશી, ઉમાશંકર – ભારતીય સંસ્કૃતિ અને રાષ્ટ્રીય એકતા
4. માજુમદાર, આર.સી. – સ્વાતંત્ર્ય પછીનો ભારત (ગુજરાતી અનુવાદ)
5. ગુહા, રામચંદ્ર – ભારત : એક ઇતિહાસ (ગુજરાતી આવૃત્તિ)
6. ભારત સરકાર – એક ભારત શ્રેષ્ઠ ભારત (માહિતી પુસ્તક)
7. પટેલ, વલ્લભભાઈ – સરદાર પટેલના ભાષણો (ગુજરાતી સંકલન)